

Datum: 20 augusti 2008

Medverkande: Domino Kai, utredningssekreterare på delegationen för romska frågor, Soraya Post, Ordförande i International Roma Womens Network samt Adrian Marsh, forskare i romska frågor med Istanbul som bas.

Samtalsledare: David Isaksson, Global Reporting.

DEM BRYR SIG OM ROMER?

Vad har kändisar som Zlatan, Chaplin, Elvis och Lill-Babs gemensamt? Alla har rötter bland romer eller andra resandefolk. Hur kommer det sig att gemene svensk vet så lite om romer och varför reagerar vi inte när romer diskrimineras – det var temat för höstens första Global bar.

”Alla vill krama en HBT-person, men vem vill krama en rom” stod det i inbjudan till Global bar den 22 augusti. En mycket kompetent panel fanns på plats för att diskutera detta ämne och svara på frågor: Domino Kai, utredningssekreterare på Delegationen för romska frågor, Soraya Post, ordförande i International Roma Women´s Network samt Adrian Marsh, forskare i romska frågor med Istanbul som bas, alla tre med rötter i det romska samhället.

Många svenskar är engagerade i minoriteters rättigheter och ser det som självklart att stödja aktioner som Pride, inledde David Isaksson, chef för Global Reporting och kvällens moderator.

Men romer omfattas inte av detta engagemang. Få utanför det romska samhället är engagerade i romska frågor eller reagerar mot diskrimineringen av romer. Varför är det så?

Det svenska samhället och svenskarna har ännu inte gjort upp med gamla fördomar och myter om romer, konstaterade Soraya Post.

– Vi uppfattas fortfarande som skrämmande och främmande, inte som vanliga grannar eller svenskar. Detta trots att vi har funnits i Sverige sedan 1500-talet!

En bestialisk lag från 1637 har bidragit till att forma bilden av romer, menade hon. Lagen stadgade att romer, varhelst de påträffades i landet, kunde dödas på plats.

– Inställningen att man får förnedra, kränka och utesluta romer har hängt med sedan dess.

Domino Kai instämde:

– De flesta svenskar tror sig veta precis hur romer är – att de ljuger, stjälar, är smutsiga och så vidare. Men de allra flesta har aldrig träffat en rom. Fördomarna är ingrodda i folksjälen.

Dr. Adrian Marsh

Global Bar anordnades denna gång i anslutning till ett seminarium som Delegationen för romska frågor arrangerat i samarbete med Global Reporting. Delegationen för romska frågor är tillsatt av regeringen och har som uppdrag att förbättra romernas situation i Sverige. Seminariet riktades till generaldirektörer och höga chefer inom vissa nyckelmyndigheter, som kommer i kontakt med romer och som behöver förbättra sina kunskaper och öka sin förståelse för romernas situation.

Varför uppfattas romer som så annorlunda?, frågade David Isaksson.

Mest för att vi fortsatte att vara mobila även när nationalstaterna formades, svarade Adrian Marsh.

– Nationalstaten förutsätter en bofast befolkning som kan beskattas, utveckla en nationell identitet och kontrolleras av staten. Men det gick inte att kontrollera oss, eftersom vi rörde oss över gränserna. Vi blev "de andra" i förhållande till de bofasta, och kunde därmed användas som syndabockar – ett öde vi delar med bland andra judar och kurder.

Katarina Taikons Katiziböcker som kom på 1970-talet fick ett stort genomslag och många svenskar blev upprörda över hur romerna behandlades. Men sedan blev det märkligt tyst om romerna. Vad hände, undrade David Isaksson.

– Sverige var inte redo då för Katarina Taikon, ansåg Soraya Post.

– Många berördes av berättelsen och exotismen, men insåg inte att det som krävdes var en genomgripande förändring av attityden till romer. För gemene man var vi fortfarande mörka, tjuvaktiga och smutsiga. Att det sker något nu beror främst på de internationella konventioner som Sverige omfattas av, att man måste ta itu med frågan.

Panelen gav många exempel på hur romer diskrimineras i det svenska samhället.

– Om du uppger ett romskt efternamn som Grönfors eller Taikon när du söker jobb är det ganska säkert att du inte får det, konstaterade Domino Kai, som är anställd hos Diskrimineringsombudsmannen men just nu tjänstledig för att arbeta med Delegationen för romska frågor.

– Har man klädsel som signalerar en romsk tillhörighet hindras man ofta från att komma in på restauranger och mataffärer, och det är svårt eller snarare omöjligt att få kontrakt på en bostad.

Domino Kai berättade om ett fall som Diskrimineringsombudsmannen hanterat. En romsk kvinna med tre barn skrev kontakt på en lägenhet. Några dagar efter att hon hade flyttat in fungerade inte nyckeln i låset. Det visade sig att värden helt sonika hade bytt lås. När kvinnan kontaktade värden förklarade han framt att han hade trott att hon var thailändska men nu fått höra att hon var rom – och då ville han inte ha henne som hyresgäst. DO gav kvinnan rätt, det var ett solklart fall av diskriminering, men då hade det gått flera månader och kvinnan hade tvingats att skaffa en ny bostad.

– Romer är den grupp som haft mest "framgång" när det gäller anmälda DO-ärenden, fortsatte Domino Kai.

– Men många fall av diskriminering anmäls aldrig, det finns ett mycket stort mörkertal. Vi vet att om alla romer skulle anmäla alla tillfällen då de blir diskriminerade, så skulle DOs personal inte räckta till!

Osynliggörande av romer är också diskriminering, framhöll Soraya Post.

– Vi har bott här i 500 år, men majoritetsbefolkningen vet ingenting om oss. Det finns ingenting om romer i läroböcker och man känner inte till vårt språk. Svenska elever får lära sig om spindlar och flugor och deras latinska namn – men inte ett dugg om romer!

Domino Kai och Soraya Post

– Jag får ofta höra när jag berättar att jag är rom att: "Det märks ju inte ett dugg, du ser helt vanligt ut!" Det är antagligen menat som en komplimang, men jag uppfattar det som mycket kränkande!

Soraya Post och hennes familj, som bott i Sverige i generationer, har egna och mycket kännbara erfarenheter av diskriminering. Det var knäpptyst i rummet när hon berättade om hur hennes mamma behandlades av svenska myndigheter så sent som i slutet av 1950-talet. Mamman hade två barn och var gravid i sjunde månaden. Hon sökte upp ett sjukhus för att få hjälp, men där tvingade man henne att abortera barnet hon väntade. Samtidigt genomförde man en tvångssterilisering.

– Min mamma var då 22 år. De ansåg att hon som rom inte skulle föda fler barn. Man undrar verkligen vad folkhemmet sysslade med då!

Soraya Post är idag mycket aktiv i frågor som gäller mänskliga rättigheter, särskilt när det gäller romer, och har både nationella och internationella uppdrag.

– Jag har valt att inte agera som offer utan som aktivist. Det är er rätt att få veta vad som har hänt oss, och min rätt att uttrycka min smärta. Det är bra för demokratin med ett uppvaknande!

– Och, det vet jag, det har alltid funnits snälla människor också. Annars hade vi inte överlevt som folk över huvud taget!

Romerna måste själva forska om och skriva sin historia, betonade Adrian Marsh. Han är själv historiker och forskar om romer.

– Hittills har det som finns om romsk historia oftast skrivits av andra än romer. Tänk er om den svenska historien hade skrivits av till exempel finnar! Ni hade inte uppfattat den som den legitima berättelsen om er bakgrund!

– Och så länge det inte finns en genomarbetad romsk historia är vi sårbara och majoritetssamhället kan fortsätta att utesluta oss.

Panelen reagerade också mot uttrycket att romerna är "det glömda folket".

– Vi har inte glömt och vi vet vilka vi är! Frågan är – vem är vi glömda av, och varför?

– Kampen för vår identitet hänger samman med att vår historia blir känd. I nazityskland försökte man utrota oss, judar och andra minoriteter. Man skulle utrota allt, även minnet av oss. Det får man inte lyckas med, betonade Adrian Marsh.

I Italien har förföljelsen av romer ökad dramatiskt det senaste året, och president Berlusconi har offentligt talat om romer som "ondskans armé". Frågan om något liknande skulle kunna hända även i Sverige väckte en hel del debatt. Om fler romer skulle söka sig till Sverige finns det risk för ökad förföljelse, menade några i publiken, medan andra röster ansåg att det knappast var möjligt, vår syn på demokrati och mänskliga rättigheter är tillräckligt grundmurad.

– Man kan i alla fall konstatera att Sveriges regering inte har reagerat offentligt mot händelserna i Italien, framhöll Soraya Post. Det borde man ha gjort!

– Allmänt är Sverige ett bra land som värnar om de mänskliga rättigheterna. Men att man känt behovet av att bilda en romsk delegation visar ju att något är fel i samhället när det gäller romerna, konstaterade Domino Kai. Men samtidigt gör vi nu något åt det.

Kan inte romer och homosexuella ordna ett stort, gemensamt seminarium om diskriminering, som två mycket utsatta grupper, undrade en person i publiken, Han sade att han hade väckt frågan tidigare bland romer, men att de inte hade varit ett dugg intresserade.

Panelen ansåg att det var ett bra och spännande förslag, men menade att det kunde finnas ett motstånd bland vissa romer mot att samarbeta med homosexuella.

– Vi är ett traditionellt folk, men självklart ska vi arbeta på alla sätt som går mot diskriminering.

Adrian Marsh tog upp bilden av romer som offer.

– Offerrollen oroar mig. Vi kan fastna i den. Och då glömmen man att det finns och har funnits många framgångsrika romer också. Vår identitet får inte enbart bygga på vår utsatthet!

Dr Adrian Marsh

Det finns många "kändisar" som har romska rötter, konstaterade han och de övriga i panelen. Lill-Babs, Kalle Jularbo, Zlatan, Markoolio, Chaplin och Elvis är några exempel.

Bland homosexuella har det varit ett starkt tryck att "outa", alltså att berätta om sin läggning. Finns det en sådan diskussion bland romer också, undrade David Isaksson.

– Nej, det är antagligen för negativt att berätta att man är rom. Men det skulle vara underbart om t ex Zlatan gick ut och berättade att han har romsk påbrå, mer eller mindre spelar ingen roll, menade Domino Kai.

– Vi behöver förebilder för att motverka den stereotypa bilden av romer. Då kan även gemene svensk ta till sig att vi är vanliga människor med vanliga behov – och att också vi kan vara fantastiska.

Agneta Carleson /Global Reporting

Foto: Kati Dimiter och Julia Björne